

Max Weber a sociológia práva¹

Silvia Capíková²

Ústav sociálneho lekárstva a lekárskej etiky, Lekárska fakulta UK, Bratislava

Max Weber and the Sociology of Law. This article focuses on the sociology of law in the work of Max Weber, and some problems related to its reception in legal thinking. As a social and legal thinker, Weber had long been stigmatized as a representative of “bourgeois pseudo-science” in Slovakia and his original works on the sociology of law were unavailable for decades. Thus, the reception of his sociology of law suffers due to this discontinuity. An analysis of Weber’s sociology of law can divide his ideas in two categories: 1. law and social statics, including social structure and related issues, 2. law and social dynamics, including actors of societal changes. This paper stresses two key problem fields in his sociology of law: 1. the reflection of extralegal factors in the content of law and 2. the formalization of the social role of participants in legal relations by means of the construction of “legal status.” The author claims that focusing on these two topics, together with the concept of rationalization, can broaden our contemporary knowledge about law and society.
Sociológia 2012, Vol. 44 (No. 5: 621-637)

Key words: *Max Weber; sociology of law; law and rationalization; law and social change; legal profession*

Úvod

Doterajší vývoj sociológie a osobitne sociológie práva je dôkazom, že Weberovo dielo je aktuálne najmä tam, kde je potrebné riešiť zásadné a systémové celospoločenské zmeny. Právni praktici a právni vedci pokladali a pokladajú za potrebné riešiť problémy spoločenského pôsobenia práva a jeho efektívnosti³. Sociológovia sa usilovali a usilujú skúmať meniacu sa spoločenskú realitu, ktorej je právo súčasťou. Právo v mnohých koncepciách vystupuje ako objektívny znak, ktorý umožňuje porozumieť spoločenskému daniu. Na druhej strane spoločenské javy a procesy umožňujú porozumieť vývoju práva a právnej praxi. Tieto poznatky nesú potenciál prispieť k zmene sociálnej skutočnosti: zlepšovať fungovanie právnych inštitúcií, aj inštitúcií a činností právom regulovaných. „Porozumenie“ sociálnym javom a procesom, explicitne nastolené Maxom Weberom ako agenda sociológie, pokladáme za nevyhnutnú súčasť sociologického bádania.

Originálne práce Maxa Webera boli v našich krajinách po dlhé desaťročia fyzicky ťažko dostupné⁴, snáď i to je jedným z dôvodov, prečo sa v niektorých

¹ Príspevok vznikol ako súčasť riešenia projektu *Slovenská sociológia v období komunistického režimu*: VEGA č. 1/4705/0. Autorka vyjadruje poďakovanie anonymným recenzentom za konštruktívne pripomienky k pôvodnému textu štúdie.

² Korešpondencia: Mgr. Silvia Capíková, PhD., Ústav sociálneho lekárstva a lekárskej etiky, Lekárska fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Sasinkova 2, 831 02 Bratislava, Slovenská republika. E-mail: capikova@centrum.sk

³ Z domácej literatúry pozri napr. (Ottová – Vaculíková 2003)

⁴ Texty väčšiny Weberových prác v nemeckom jazyku sú v súčasnosti voľne prístupné v digitálnej podobe prostredníctvom internetu na portáli www.zeno.org.

odborných kruhoch u nás jeho dielu v oblasti sociológie práva dostalo – v porovnaní so zahraničnou produkciou – dosiaľ pomerne málo odozvy⁵. Vklad Maxa Webera do sociológie práva v nadnárodnom kontexte je neprehliadnuteľný, bez neho by nemala svoju súčasnú podobu – veď jednotlivé paradigmy, tak ako sú systemizované a charakterizované v monografiách J. Pribáňa (2001) či M. Večeřu a M. Urbanovej (1996), nesú stopy jeho vplyvu. V našich podmienkach je táto časť jeho diela mimo mainstreamového akademického diskurzu – s výnimkou známej a vysoko hodnotenej monografie *Moc a právo* z pera E. Bárányho, ktorý je však pokladaný za jednu z vedúcich osobností súčasnej právnej filozofie na Slovensku. V právnom myslení na Slovensku dominuje právo-pozitivistická paradigma s dôrazom na právnú dogmatiku. V sociológii sa zasa ponúka rad omnoho atraktívnejších a viac podporovaných oblastí základného a tiež aplikovaného výskumu, než sú právo-sociologické analýzy (štúdie typu „sociology in law“) alebo tematizovanie práva v teóriách spoločnosti (štúdie typu „law and social theory“). Vývoj a súčasný stav v oblasti skúmania Weberovej sociológie práva ilustrujú monografie renomovaných zahraničných autorov, z ktorých mnohých môžeme pokladať za „weberiánov.“ Žiaľ, presahuje možnosti tejto štúdie priblížiť tieto interpretácie⁶. Weberovo intelektuálne dedičstvo fascinuje bohatstvom prístupov, metodologických inovácií, šírkou tematického záberu. „Všestrannosť jeho ducha sa dodnes považuje za neprekonateľnú,“ vyjadril sa o Weberovi právny vedec A. Brösl. (1999: 213) Sociológiu práva Max Weber rozpracoval do takej podoby, že môže byť pokladaná za teóriu stredného dosahu. (Keller 2007) Ak má byť aktuálnosť Weberovho odkazu v dnešných časoch potvrdená, okrem analýzy akademického diskurzu (analýzou interpretácií Weberových textov a sekundárnej literatúry) je to možné uskutočnením analýz pomocou jedinečnej optiky jeho poňatia sociológie práva. Porozumenie ako „standpoint epistemology“ pokladáme za užitočný odrazový mostík pre empirické skúmanie dynamiky vzťahu práva a spoločnosti.

Cieľom predkladaného textu je prispieť k plastickejšiemu pohľadu na Weberov vklad do sociológie tematizovaním problematiky práva.

1. Weberove hlavné práce k problematike sociológie práva

Weber pôsobil v intelektuálne turbulentnom období, keď sa spoločenské vedy intenzívne vyčleňovali z filozofie, resp. širšie chápaného sociálneho myslenia

⁵ Vedecká tvorba Maxa Webera je veľmi rozsiahla témami i objemom. Keďže pôvodná spisba nebola bežne k dispozícii, vzhlľadom na jeho tematický rozptyl bol v našich podmienkach dlho vnímaný ako zakladateľ a predstaviteľ „buržoáznej pavedy.“ Ako výstižne upozornil A. Brösl „Weberovo dielo sa hodnotilo ako buržoázny útok proti Marxovi.“ (Brösl 1999: 201)

⁶ Sú to najmä práce Kronman, A. T (1983), Turner, S. P., Factor, R. A. (1994), Kennedy, D. (2004), Deflem, M. (2008), Petersen, J. (2008), Frerichs, S. (2012).

a tvrdo bojovali o svoju identitu, status a autonómiu ako akademické disciplíny. Biografický kontext Weberovej tvorby a dobové vnútrovedné aj mimovedné vplyvy odborníci pokladajú za relevantný rámec pre štúdium jeho diela⁷. Právna erudícia neoddeliteľne patrí do škály vplyvov, ktoré Weber pretavil do originálnych hypotéz a postupov. Max Weber pochádzal zo spoločensky dobre situovanej rodiny, získal kvalitné vzdelanie a pracovnú dráhu začal ako advokát. Akademické pozície nadobudol rozsiahlymi štúdiami z rímskeho práva a právnych dejín. Rímskoprávna erudícia mu umožnila nazerať na spoločnosť dovedy jedinečným spôsobom⁸. Právna optika mu pomohla pomenovať a analyzovať ekonomické, politické a ďalšie fenomény, ich previazanosť s právom.

Sociologicko-právnym otázkam sa Weber venoval vo viacerých dielach, pri skúmaní rôznych sociálnych javov sa často dotkol aj problematiky právnych noriem a inštitúcií. Za Weberove hlavné práce sa v odborných kruhoch pokladajú jeho rozsiahlejšie spisy vydané až v 20. storočí⁹. Tieto práce „neskorého Webera“ boli a dodnes sú oveľa častejšie prekladané do svetových jazykov, a preto dostupné širšiemu okruhu čitateľov. Nadväzujú však na práce „skorého Webera“, ktoré napísal na začiatku svojej vedeckej dráhy¹⁰. Boli zamerané na vývoj právnych kategórií tvoriacich oporu súkromného podnikania. Keďže nie sú u nás tieto texty všeobecne dostupné¹¹, malá rekapitulácia predstavuje užitočný medzistupeň k ďalšiemu výkladu.

⁷ Podrobnejšie a úplnejšie o biografickom kontexte Weberovej tvorby pojednávajú najmä: M. Havelka (1998), J. Keller (2007), M. Loužek (2004). Špecifické pojednania o Weberovej sociológii práva a vplyve jeho právnického vzdelania na jeho metodologické a sociologické štúdie predstavujú napr. M. Deflem (2008); A. T. Kronman (1983); S. P. Turner, R. A. Factor (1994).

⁸ Nestor vedy o rímskom práve na Slovensku Peter Blaho akcentuje historickú podmienenosť a inšpiratívnu aktuálnosť rímskeho práva pre 21. storočie: „Zohľadňovanie rímskeho práva zároveň značí byť zakotvený v dejinnosti, ktorá dáva možnosť vidieť právne inštitúty a právne dogmy v perspektíve minulosti, prítomnosti a budúcnosti, právniky vyjadrené, umožňujú chápať právne normy z hľadiska de lege lata aj de lege ferenda... Rímske právo obsiahnuté v *Corpus iuris* je historickou antropológiou, štruktúrovanou v právny systém z diela starovekých právnikov, pretvoreného a prispôbeného stredovekou a novovekou právnou vedou pre súčasné právne pomery.“ (Blaho 2007: 12-18)

⁹ Najmä *Protestantská etika a duch kapitalizmu* (Weber 2009), *O niektorých kategóriách chápanej sociológie* (1999), *Politika ako povolanie* (Weber 1990), *Hospodárstvo a spoločnosť* (Weber 1980), pôvodne vydané po roku 1900, sa spomedzi jeho prác najčastejšie objavujú v odbornej literatúre z oblasti právneho a politického myslenia v bibliografických odkazoch.

¹⁰ V priebehu 20. storočia vyšlo v Nemecku niekoľko reedícií Weberovho zobrazeného diela vrátane staršej tvorby a nepublikovaných rukopisov i korešpondencie. I sekundárna literatúra je bohatá. Rozsiahly prehľad o originálnej Weberovej literárnej produkcii aj neskorších reedíciách sa nachádza in (Loužek 2005: 600-623). Obsahuje tiež užitočný prehľad najdôležitejšej primárnej a sekundárnej literatúry k téme „Weber“ v jazyku anglickom, nemeckom, francúzskom, českom a slovenskom. (Loužek 2005: 624-716)

¹¹ Napriek tomu, že v zahraničí sa v posledných približne desiatich rokoch objavujú reedície aj týchto raných prác, dostupnosť Weberových textov k sociológii práva sa výrazne nezlepšila (aj s ohľadom na finančné možnosti akademických pracovísk u nás). Existujúce antológie a preklady do slovenského a českého jazyka túto oblasť viac-menej obišli. Pre potenciálnych záujemcov, ktorí sa venujú iným oblastiam sociológie alebo práva, je časovo i terminologicky náročné a možno aj profesijne neatraktívne „prehrýzať“ sa 150 stranami *Rechtssoziologie* v nemčine či v iných svetových jazykoch, čo problematizuje recepciu aj ďalšie interpretácie u nás.

Dizertačná práca z právnych dejín¹² pod názvom *Die Familien- und Arbeitsgemeinschaften* tvorí 3. kapitolu jeho prvej monografie *Zur Geschichte der Handelsgesellschaften in Mittelalter* (Weber 1988), ktorá bola venovaná hospodárskym a právnym podmienkam vzniku jednotlivých typov obchodných spoločností a kritike jednej z dobovo aktuálnych teórií obchodných spoločností¹³. Weber porovnával rímske právo so súvekým nemeckým obchodným právom. Právne predpoklady vzniku moderných obchodných spoločností skúmal cez formy podnikania, záväzkové vzťahy a inštitút ručenia za podnikateľský neúspech, všimol si aj vzťah sociálneho statusu a ďalšie mimoprávne faktory¹⁴.

Taktiež vo svojej habilitačnej práci *Die Römische Agrargeschichte in ihrer Bedeutung für das Staats- und Privatrecht* skúmal proces vzájomného ovplyvňovania medzi právnymi inštitúciami a hospodárskym vývojom¹⁵. Agrárny vývoj Ríma periodizoval do fáz od spoločenstva bez súkromného vlastníctva až po kolonát, ktorý prechádza do stredovekých nevoľníckych vzťahov. Skúmal dôvody dualizmu súkromného a verejného vlastníctva pôdy (*ager publicus* a *ager privatus*). Zaoberal sa otázkou záujmov, ktorým slúžili právne predpisy upravujúce držbu pôdy. Sledoval vývoj právnych inštitútov zmluvy, držby a vlastníctva pôdy a jeho historický kontext. (Weber 1962)

Súbežne s prácou na habilitácii sa zaoberal (spoločne s inými odborníkmi) otázkami poľnohospodárstva ako ekonomického sektora v *Spolku pre sociálnu politiku* (Verein für Sozialpolitik)¹⁶. Skúmal hospodársku a politickú situáciu v regióne východného Pruska, postavenie prisťahovalcov v pozícii poľnohospodárskych robotníkov. Venoval sa i analýze niektorých pracovnoprávných inštitútov a postavenia zamestnancov v poľnohospodárstve a regionálnym, ako aj makroekonomickým a makrospoločenským dôsledkom v Nemecku. Výsled-

¹² Max Weber: *Entwicklung des Solidarhaftprinzips und des Sondervermögens der offenen Handelsgesellschaft aus den Haushalts- und Gewerbegemeinschaften in der italienischen Städten*. Obhájená bola na Fridrich-Wilhelms Universität v Berlíne roku 1889. (Loužek 2005)

¹³ Členená je na predhovor, šesť kapitol a zoznam literatúry: 1. rímske a dnešné právo, 2. námorno-obchodné korporácie, 3. rodinné a pracovné spoločenstvá, 4. právo spoločenstiev v Pizze, 5. právo spoločenstiev vo Florencii, 6. záver. (Weber 1962)

¹⁴ V súčasnosti môžeme sledovať renesanciu záujmu o Weberove staršie práce. Tento spis pod názvom *The First Complete English Edition of Weber's Prelude to the Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism and Economy and Society* vydal Rowman and Littlefield, 2003. Nemecký originál preložil, upravil poznámkový aparát a úvodnú analýzu napísal Lutz Kaelber. (Weber – Kaelber 2003) Podľa frekvencie recenzií v anglicky pisaných vedeckých periodikách môžeme usudzovať, že preklad bol dlho očakávanou udalosťou v radoch odborníkov z oblasti sociálnych vied.

¹⁵ Obhájl ju v roku 1891. (Loužek 2005) Obsahuje venovanie významnému predstaviteľovi historickej ekonomie Augustovi Meitzenovi. Člení sa na úvod a kapitoly: 1. súvislosti spôsobu vymieravania pôdy so súkromnoprávnymi a verejnoprávnymi ustanoveniami o rímskej pôde, 2. nezdaniteľná rímska pôda v jej právnom a hospodárskom význame, 3. verejná a zdaniteľná pôda a vlastnícke vzťahy, 4. rímske poľnohospodárstvo a pozemkové panstvo v čase cisárstva.

¹⁶ Túto inštitúciu a formu jej práce by sme mohli označiť v istom zmysle za „nezávislý analytický inštitút“, resp. za „think-tank“.

kom je objemný, analytický, mnohostranový materiál, ktorý môžeme pokladať za jednu z prvých sociologických analýz verejnej politiky¹⁷.

Spis *Politik als Beruf* z roku 1919 (Weber 1990) je náčrtom vývoja verejnej správy, evolúcie typov profesionálnych politikov a profesnej prípravy právnikov (v jeho podaní posledného ideálneho typu tohto vývoja).

Systematicky Weber rozpracoval sociológiu práva v práci *Rechtssoziologie*. Vyšla tlačou ako *Kapitola 7*¹⁸ v druhom zväzku diela *Wirtschaft und Gesellschaft*. (Weber 1980) V tejto rozsiahlej práci je sociologicko-právna problematika zahrnutá aj v prvom dieli *Soziologische Kategorienlehre* (najmä v prvej kapitole *Soziologische Grundbegriffe*, ktorá je venovaná základným pojmom, a v tretej kapitole *Die Typen der Herrschaft*, ktorá je venovaná problematike panstva, feudalizmu, stranám a legitimité). V druhom dieli *Die Wirtschaft und die gesellschaftlichen Ordnungen und Mächte* sa Weber zaoberal rôznymi aspektmi sociálneho poriadku a celým spektrom sociálnych noriem a sociálnych inštitúcií, čím dokrešľuje význam a miesto práva v prave sociálneho života.

Tento súbor prác tvorí východiskový materiál pre ďalšie analýzy a interpretácie Weberovej sociológie práva.

2. Právo ako sociálny fenomén u Webera

Analyticky môžeme vyčleniť vo Weberových prácach k sociológii práva dve roviny: 1. Vzťah práva a sociálnej statiky: Weber skúmal predovšetkým problematiku (sociálnej) moci a práva, ale tiež náboženstva a práva, hospodárstva a práva, legitimity, formálnych organizácií, byrokracie. Moderné právo „západných“ spoločností predstavuje nástroj, ktorý do sociálneho poriadku prináša predvídateľnosť a stabilitu, určitú istotu v očakávaniach aktérov sociálnych a právnych vzťahov. Organizovanosť ako atribút sociálneho poriadku a sociálne roly ako základ sociálnych interakcií tvoria jadro výskumu v sociológii práva i v súčasnosti. 2. Vzťah práva a sociálnej dynamiky – túto gnozeologicky uchopil pomocou konceptu racionalizácie, pokúsil sa identifikovať proces racionalizácie spoločnosti a racionalizácie práva, ako aj nositeľov racionalizácie. Skúmal, ako sa dostávali do právneho poriadku inovácie – napr. tvorba veľkých zákonníkov v oblasti súkromného práva v Európe začiatkom 19. storočia bola kodifikáciou obyčajového práva, t. j. „zdola“. (Weber 1980)

V oblasti metodológie sociológie práva sa s jeho menom spája metóda ideálneho typu a kauzálna analýza. Významné výsledky získal historickou

¹⁷ Ide o publikáciu: Weber, M.: *Die Verhältnisse der Landarbeiter im ostelbischen Deutschland*. Band 3, Leipzig: Duncker und Humblot, 1892. Skúsenosti a poznatky z tejto spolupráce sa stali východiskom pre jeho inauguračnú reč na univerzite vo Freiburgu, ktorá – ako uvádza M. Loužek, vzbudila v akademických kruhoch značný rozruch. (Pozri Loužek 2005)

¹⁸ Kapitola je značne rozsiahla a členitá, preto v našom príspevku neuvádzame názvy subkapitol.

metódou a komparatívnou metódou¹⁹ – týmto spôsobom pracoval s právnymi textami, ako aj s historickým materiálom, využíval primárne aj sekundárne pramene. Metodologicky jedinečne prepojil mikro- aj makroúroveň. Hoci právo patrí medzi nástroje sociálnej kontroly kreované systémovo, s celospoločenským dosahom, vyžadujúce si mechanizmy typu súdnictva (makroúroveň), predsa právne vzťahy, najmä zmluvné sa realizujú v každodennom (hospodárskom) živote a zmluvná autonómia umožňovala realizovať *ad hoc* záujmy konkrétnych ľudí – členov spoločnosti, pravda, za určitých makrospoločenských podmienok (napr. existujúca sociálna štruktúra spoločnosti)²⁰. Pomerne mnoho priestoru (najmä v kapitole *Rechtssoziologie* – Weber 1980) venoval otázkam zmluvného práva, ktoré vytvára priestor slobody a autonómie v rámci daného právneho poriadku²¹. Okrem záujmov jednotlivcov venoval Weber pozornosť kolektívnym aktérom a záujmovým skupinám²². Kým vo svojej habilitácii sa zamerával viac na právno-historickú analýzu skupinových záujmov vo vzťahu k držbe pôdy (Weber 1962), politické sprostredkovanie záujmov a vzťah k mocenskej štruktúre spoločností v určitých fázach ich vývoja tematizoval najmä na sklonku svojho života v spise *Politika ako povolanie*. (Weber 1991)

Veľkú pozornosť Weber venoval vzniku kapitalizmu, kde sa zamerával nielen na výrobné vzťahy a ich genézu, ale na ich súvzťažnosť s mnohými prvkami nemateriálnej kultúry, a najmä na jej normatívne jadro, ktorého súčasťou je tiež právo. Táto komplexnosť prístupu dáva jeho vkladu do sociológie práva inšpiratívnu aktuálnosť.

Keller vo svojich *Dejinách klasickej sociológie* (2007) identifikoval štyri nosné tematické okruhy vo Weberovej tvorbe z oblasti sociológie práva: 1. proces postupnej racionalizácie práva, 2. vývoj právnických profesií ako nositeľov tejto racionalizácie, 3. vzájomné vzťahy medzi genézou práva a vývojom ekonomiky, 4. vplyv politických foriem panstva na formálne kvality práva. (Keller 2007: 266) Táto sumarizácia nemôže byť pokladaná za celkom úplnú.

¹⁹ Objavenie sa určitého spoločenského fenoménu sa spája u neho s úsilím identifikovať unikátnu konšteláciu kauzálnych súvislostí a faktorov, preto filozof F. Novosád (1997) nazval jeho tvorbu „chémiou“ či „alchýmiou dejín“.

²⁰ K tomu najmä Weber (1988) a Weber (1980).

²¹ M. Coutu (2009) poukázal na to, že problematike pracovnej zmluvy z pohľadu realistickej jurisprudencie a sociológie práva sa Weber venoval špecificky v jednej rozsiahlejšej recenznej stati na publikáciu iného autora.

²² V súčasných spoločnostiach existujú mnohé kontroverzné otázky, kde sa spoločenský konsenzus hľadá právnou cestou. Mimoriadne prínosná je v tomto aspekte štúdia M. Deflema (1998) zameraná na to, ako právny systém absorbuje mimoprávne vplyvy. M. Deflem skúmal, ako sa vymedzoval obsah „abortion law“ v rozpätí rokov 1973 – 1993 v rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu USA. Medzi iným Deflem konštatuje, že právo v súčasnosti nedokáže plniť funkciu sily integrujúcej spoločnosť, ako mu je dlhodobo pripisované. Môže poskytnúť recept na riešenie sporov právnou cestou, ale zároveň generuje konflikty, ktoré spoločnosť môžu rozdeliť. Právo vyjadruje hodnoty, avšak výsledná podoba právnej regulácie je výsledkom tlaku konkurenčných, neraz protichodných záujmov, čiže tieto hodnoty nereprezentujú názory na spravodlivosť naprieč celou spoločnosťou. (Deflem 1998) Právny systém USA je dobrým príkladom, pretože je založený na precedensoch a rozhodovacej činnosti súdov, ktoré sú spojené s hodnotovou interpretáciou práva.

Podľa nás je možné identifikovať ešte najmenej dva ďalšie významné okruhy vo Weberovej sociológii práva:

a) Významným tematickým okruhom je *vplyv mimoprávnych faktorov na obsah práva*. Najmä „neskorý“ Weber venoval mnoho pozornosti otázke, ako sa spoločenský poriadok premieta do obsahu právneho poriadku a ako tento sociálny kontext determinuje právne procedúry, ako aj realizáciu práva (či už je realizátorom „štát“ pomocou systému úradov alebo jednotlivci pomocou zmluvných vzťahov – napr. nájomných prác na nemeckých veľkostatkoch vo východolabskej oblasti).

b) *Formalizácia sociálnej roly v práve pomocou právneho statusu*. Najmä vo svojich raných publikáciách (do roku 1900) sa Weber zamerával na charakterizáciu právnych vzťahov a na účastníkov týchto vzťahov, na ich askribované charakteristiky. Analýzou právnych textov priniesol poznatky o tom, ako boli formalizované sociálne roly účastníkov najmä obchodných vzťahov, ale aj iných typov najmä zmluvných právnych vzťahov. Jeho ďalšie analýzy historického materiálu priniesli poznatky o sociálnom statuse účastníkov zmluvných vzťahov a v spoločenských udalostiach a súvislostiach, v ktorých sa dané právne vzťahy realizovali a menili. Nazdávame sa, že práve táto oblasť: vzťah medzi sociálnym statusom, sociálnou rolou a jej formalizovaným vyjadrením v práve pomocou právneho statusu je kľúčová pre sociologicko-právny výskum aj v súčasnosti.

3. Racionalita práva

Česká právna filozofka Tatiana Machalová výslovne uvádza, že racionalita ako teoretický problém bola nastolená do právnej teórie M. Weberom. (Machalová 2004: 206-207) Weber sleduje mieru racionality jednotlivých právnych systémov, pôsobenie profesného, ekonomického a politického prostredia na stupeň tejto racionality. (Keller 2007) Opísal, ako sa náboženstvo stalo nositeľom racionalizácie²³. Veľmi dôležitá je jeho koncepcia „odkúzenia sveta“ a postupné oddeľovanie v rovine náboženských noriem a svetského práva, ako aj v rovine inštitucionálnej (výkon spravodlivosti a verejnej správy). Na mechanizmus rutinizácie charizmy vo Weberovej tvorbe upozornil H. Berman (originál 1983, poľsky 1994).

Kombináciou dvoch dimenzií dosiahol štyri ideálne typy práva, o ktorých píše v *Rechtssoziologie*. Rozlišuje racionálne a iracionálne právo v ich materiálnej a formálnej dimenzii. Racionalizácia sa priamo týka predvídateľnosti výsledkov riešenia sporov a právnych problémov. Formálna racionalita sa týka

²³ Pre Webera predstavovali regule cirkevných rádov v Európe (chápané aj ako normy ukotvujúce etiku cnosti) špecifický model kláštornej tvorby práva. Prostredníctvom regule sa v kláštoroch zabezpečoval náboženský a etický štandard správania sa mníchov. (Mínichová 2010) Kláštornú tvorbu práva ako predpoklad tzv. pápežskej revolúcie v stredoveku a súčasť západnej právnej tradície v súčasnosti rozpracoval najmä Berman. (1995, orig. 1983)

procedurálnych aspektov práva, systemizácie (kodifikácie) právnych noriem a generalizácie právnych zásad (formálnologická konzistentnosť právneho poriadku ako systému noriem). Vznik zákonov a zákonníkov – právnych kódexov je prejavom tejto racionalizácie. Stupeň materiálnej racionality určitého systému práva zasa závisí od toho, do akej miery tento konkrétny právny systém vyjadruje existujúce predstavy o tom, čo je v danej spoločnosti pokladané za spravodlivé a správne. Právo obsahuje celospoločenské záujmy, je minimom slušnosti. Právo sa vyvinulo na nástroj harmonizácie rozdielnych záujmov členov spoločnosti.

Racionalita práva sa u Webera prelína s racionalitou konania. Racionálne právo Weber pokladá za predpoklad rozvoja súkromného podnikania, kde je racionálna kalkulácia nevyhnutnosťou. Weberova téza, že ľudia sa pri svojom konaní orientujú na druhých ľudí, k ostatným ľuďom vzťahujú svoje očakávania a tiež konajú podľa hodnotenia, ktoré pripisujú sociálnym objektom (Weber 1999), predstavovala významný impulz pre neskorší rozmach interpretatívnej paradigmy v sociológii práva. Racionalita práva v tomto kontexte znamená, že právna norma je predpokladom istoty človeka v spoločenských vzťahoch, lebo môže predpokladať, ako sa zachovajú ďalší účastníci²⁴. Neznamená to ale, že by bol Weber presvedčený, že ľudia konajú racionálne: „prísne účelovo racionálne konanie chápal iba ako konštrukt, ktorý má slúžiť ako výskumný nástroj a rozširovať tak naše poznanie sociálnej skutočnosti a porozumenie sociálnemu konaniu,“ upozorňuje H. Kubátová. (2012: 176)

V súčasnej sociológii práva tvorí významnú súčasť aplikovaného výskumu problematika spoločenskej efektívnosti práva v tom zmysle, či nová právna úprava splňa ciele, ktoré predpokladal zákonodarca (tzv. *ratio legis*). Evalvačné (dopadové) štúdie sa zameriavajú na zamýšľané a nezamýšľané, žiaduce a nežiaduce sociálne dôsledky spojené s legislatívnou inováciou a na zhodnotenie ich závažnosti. V súčasnosti sa odborná verejnosť zhoduje, že spoločnosť je nemožné riadiť pomocou práva, právo je len jedným z mnohých nástrojov sociálnej kontroly. (Urbanová 1998)

Právnicki sú u Webera (okrem iných sociálnych funkcií) tiež nositeľmi racionalizácie. Preto im venoval osobitnú pozornosť. Advokáti podľa Webera, podobne ako žurnalisti, demagógovia a umelci, nemajú pevnú sociálnu klasifikáciu. Patria do akejsi kasty páriov, ktorá je v spoločnosti sociálne hodnotená podľa svojich mravne vždy najnižšie stojacich predstaviteľov. (Weber 1990)

Zameraním pozornosti na „Rechtshonorationen“ – verejnú správu a jej úradníkov, súdne dvory a ich sudcov, profesionálnych politikov v „Rechtssociologie“ (Weber 1980) prekonal obmedzenia právno-dogmatického prístupu.

²⁴ Podobne formuloval hlavné funkcie práva neskôr aj Adam Podgórecki. (Porov. M. Urbanová, 1996)

Postreh, že okrem právnych noriem majú význam aj právne inštitúcie, ktoré právo nachádzajú, tvoria, aplikujú, má zásadný význam pre skúmanie spoločenského pôsobenia práva a možnosti právnej regulácie.

Hoci Weber písal o právnikoch v spoločnosti ako o relatívne jednoliatej profesii so špecifickými úlohami v spoločnosti, keď skúmal a porovnával vývoj právnických profesií vo viacerých krajinách, identifikoval dva typy právnikov²⁵. Významnou premennou pri ich formovaní sa ukázali byť profesijná príprava, jej realizácia, obsah a zameranie. Podľa Webera hospodársky vývoj v Európe korešponduje s trendom racionalizácie práva. Táto racionalizácia bola stimulovaná recepciou rímskeho práva a dotvorením inštitútov súkromného práva. Weber analyzoval úlohu právnikov v tomto vývoji a tvrdil, že týmto faktorom bolo univerzitné vzdelanie, ktorého nevyhnutnou súčasťou bolo štúdium rímskeho práva. M. Loužek (2005) nazval „anglickým problémom“ v tejto časti Weberovej sociológie práva paradox, že Anglicko po hospodárskej stránke malo veľmi podobný vývoj ako európske krajiny, tiež sa v ňom vyvinulo slobodné podnikanie a slobodný trh, a to napriek skutočnosti, že k recepcii rímskeho práva došlo iba v minimálnej miere a že profesijná príprava právnikov v Anglicku sa nerealizuje na univerzitách.

Krajiny kontinentálnej Európy charakterizoval Weber ako krajiny, kde je právo formálne aj materiálne racionálne. Anglické právo klasifikoval ako materiálne iracionálne, čiže nemalo by byť motorom podnikania. Príkladom sú rozdiely v zavádzaní pozemkových kníh (slúžiacich na identifikáciu vlastníckych vzťahov k pôde) v oboch typoch právnych systémov, ktoré Weber (1980) vysvetľuje odlišnými záujmami u oboch typov právnikov.

Fínsky právnik Panu Minkkinen (2010) aplikoval Weberovu metódu ideálnych typov, aby analyzoval aktuálne problémy v oblasti profesného vzdelávania právnikov. Weberove dva ideálne typy boli v jeho interpretácii „univerzitný právnik“ (u Webera Träger der Rechtslehre, u Minkkinena university jurist), ktorého formovala univerzita ako vzdelávacia inštitúcia, a „právny praktik“ (u Webera Rechtspraktiker, u Minkkinena legal practitioner), ktorý sa formoval v prostredí právnej praxe – tento model bol typický pre Anglicko, kde základným prameňom práva boli zvyklosti a súdne precedensy (tzv. *common law*). Právne myslenie prvého typu bolo ovplyvnené úrovňou právnej vedy, kým pre druhý typ bola typická remeselná zručnosť a rutina v narábaní s právom. (Weber 1980) Obe skupiny právnikov na seba pozerali s dešpektom. Minkkinen konštatuje, že medzi vzdelávacími systémami dochádza ku konvergencii a univerzitné vzdelanie je dnes zhodne nevyhnutné na výkon právnickej profesie tak v Európe, ako aj v krajinách *common law*, ku ktorým patrí aj Anglicko ako súčasť Veľkej Británie. Starý rozpor medzi

²⁵ Subkapitola *Empirische und rationale Rechtslehre: Anwaltsschulung und Universitätsschulung*. (Weber 1980: 456-468)

teoretikmi a praktikmi ale pretrváva a Minkkinen súčasnosť opisuje pomocou dvoch ideálnych typov, ktoré predstavujú diametrálne odlišné modely či varianty právneho myslenia. Prvý z nich, „akademik-právnik“ (legal academician), produkuje poznatky v súlade s pravidlami právnej vedy, pracuje v systematickom rámci právnych doktrín a princípov, je akademikom, ktorý báda v právnej vede. Má zásluhu na systémovom a racionálnom charaktere právneho poriadku. Jeho pendantom je „právnik v akadémii“ (academic lawyer) čiže právny praktik pôsobiaci na univerzite – vzdelávacej a výskumnej inštitúcii. Jeho právne znalosti sú odvodené z jeho vlastnej právnej praxe a právne myslenie je zamerané na konsolidáciu takýchto znalostí a ich reprodukciu, aby mohli byť použité ďalšími v aplikačnej praxi. Právnik pôsobiaci v akademickom prostredí je podľa Minkkinena v konflikte dvoch orientácií právneho myslenia: musí permanentne riešiť rozpor medzi požiadavkami právnej praxe a medzi požiadavkami vedeckej komunity na vedeckú a pedagogickú prácu. Napätie a konflikty medzi právnou a politickou praxou na jednej strane a univerzitou ako vzdelávacou inštitúciou na strane druhej, ktoré Weber opísal vo svojej dobe, sa v priebehu desaťročí prenieslo na univerzitnú pôdu (Minkkinen 2010) a podieľa sa na formovaní profesijného habitu.

4. Právo a sociálna zmena

Sociálne konanie a sociálny vzťah môžu byť orientované podľa predstavy o jestvovaní legitímneho poriadku, píše Weber (1999). Povedané dnešnými slovami, okrem kvality práva je potrebná pre autoritu práva v spoločnosti tiež určitá kvalita právneho vedomia. *Kvalita* práva, kvalita orgánov tvorby a aplikácie práva musia korešpondovať s *významom*, ktorý konajúci aktéri – adresáti práva pripisujú právnomu poriadku. Weber sa týmto problémom zaoberal veľmi intenzívne a tvorí významnú súčasť jeho chápanej sociológie. Pozornosť venoval vzťahu práva a ostatných sociálnych noriem: obyčajov, zvyklostí, mravných a náboženských noriem. Nikdy netvrdil, že právo je všadeprítomným regulatívom ľudského konania a upozorňoval, že nie je všemocné. Právo sa nemôže vždy spoliehať na donucovací aparát štátu, dôležitý je tiež neformálny spoločenský tlak.

Tieto Weberove tézy boli nedávno aj empiricky testované výskumným tímom poľskej právničky Grazyny Skapskej. (Skapska 2002) Potvrdilo sa, že spoločnosť prechádzajúca systémovou transformáciou potrebuje účelovo aj hodnotovo racionálne právo, v opačnom prípade sa v hospodárskom aj spoločenskom živote nadmerne vyskytujú rozmanité patológie ako prejav jeho vedomého obchádzania. Pre spoločnosť v transformácii je životne nevyhnutné (pri budovaní demokracie a slobodného trhu) okrem kvality práva a inštitúcií zohľadňovať právne vedomie a právnú kultúru spoločnosti. (Tamže)

Weber sa najmä vo *Wirtschaft und Gesellschaft* (Weber 1980) pokúšal identifikovať faktory, ktoré prispeli ku vzniku kapitalizmu a k fungovaniu hospodárstva krajiny. Skúmal rovinu právnych, ekonomických a politických inštitúcií (typy práva, výrobných vzťahov, verejnej správy a pod.) a zistil, že existencia určitých inštitúcií nepostačuje. Je potrebné zohľadniť kultúrne faktory, spoločenské hodnoty a ostatné druhy spoločenských noriem, ktoré vytvárajú jadro kultúry. Weberovo poňatie genézy kapitalizmu podnietilo vlnu výskumov v oblasti „law and economy“ a sociológie práva aj v nedávnom období. Ako poukázali mnohí sociológovia, po roku 1989 predstavovala stredná a východná Európa a krajiny v procese spoločenskej transformácie prirodzené laboratórium pre empirické výskumy. Niektoré z nich boli teoreticky ukotvené vo Weberovom poňaní sociológie práva. Mnohé práce komentujúce transformačné procesy boli písané „zahraničnými pozorovateľmi“ a zameriavali sa najmä na „budovanie inštitúcií“. Budovanie politických a ekonomických inštitúcií (vrátane prijímania zákonov) ale nestačí – je potrebné, aby vybudované inštitúcie fungovali, aby donucovací aparát štátu bol dostatočne akcieschopný. Modernizácia a demokratizácia spoločnosti, jej hospodárstva a ekonomického systému nie je možná „zhora.“ (Skapska 1991; 2002) To, čo sa dnes v sociológii práva označuje ako „občianska koncepcia práva“, t. j. potreba práva ako nástroja umožňujúceho realizovať individuálne ciele bežných ľudí (Skapska 2002), Weber opísal a doložil množstvom empirického a faktografického materiálu. (Weber 1980; Weber 1962) Weberovi môžeme byť vďační i za to, že veľmi dobre identifikoval vzájomnosť pôsobenia medzi právom a spoločnosťou. Spoločnosť nie je tvárnou hmotou v rukách vládnucich či súperiacich politických elít, ktoré „zhora“ navodzujú právnu zmenu, hoci platí i to, že autorita a jedinečnosť práva spočíva na existencii donucovacieho štátneho (politického) systému orgánov (čo patrí medzi základné poznatky právnej vedy aj v súčasnosti). To má praktický význam, silu práva nemožno preceňovať. Stratégia „právnych transplantátov“ – prekladov právnej úpravy určitých spoločenských vzťahov z určitej „vyspelej“ krajiny a ich mechanické uzákonenie, kopírovanie do domáceho právneho poriadku môže priniesť nechcené, nezamýšľané negatívne dôsledky. Preto je azda také zložité v zjednocujúcej sa Európskej únii hovoriť o jednotnom právnom poriadku, o európskom občianskom zákonníku a pod. – v európskom priestore existuje pluralita národných právnych tradícií a hodnotový pluralizmus, umocňovaný rastúcim počtom prisťahovalcov z mimoeurópskych krajín.

5. Niektoré problémy recepcie myšlienok M. Webera o práve a spoločnosti

Na prelome 19. a 20. storočia, keď sa formovala sociológia práva, bolo právo vo väčšine európskych krajín nekodifikované, zvykové²⁶. Obsah práva aj aplikačná prax v rámci jednotlivých krajín a štátnych útvarov boli nejednotné, čo bolo aplikačne aj interpretačne problematické z hľadiska nových štátnych útvarov, ktoré sa kreovali na troskách starých monarchií v Európe. Definícia toho, čo je možné pokladať za právo, tvorila ústrednú otázku vtedajšej právnej vedy a je jej venovaný veľký objem dobovej právnickej spisby²⁷. Weber formuloval tzv. „konceptiu donútenia“: Pravidlo správania sa môžeme nazvať právom, ak je zvonka garantované možnosťou donútenia, a to aparátom osobitne zriadeným k tomuto účelu. (Weber 1999)

Predmetom sociológie práva je podľa Webera vzájomný vzťah medzi právom a spoločnosťou. (Weber 1980) To nestratilo nič zo svojej platnosti. Sociológia práva sa postupne vyprofilovala ako oblasť vedeckého poznania, ktorá má interdisciplinárny charakter. Čerpá z dvoch materských disciplín: právnej vedy a sociológie. V literatúre nie je postavenie sociológie práva jednoznačne určené. Kým pre niektorých autorov je odvetvou sociológiou a je záležitosťou sociológov, pre iných je súčasťou právnej vedy, ktorá je exkluzívnou záležitosťou právnych expertov²⁸. J. Přibáň (2001) rozlišuje dve základné skupiny prístupov, ktoré sa dosiaľ vyprofilovali v sociológii práva: prístupy systémové a prístupy interpretatívne.

Podobne ako dnešná sociológia aj právna veda má multiparadigmálny charakter. D. Kennedy hovorí o hostilnom, až „sektárskom“ charaktere vzájomných vzťahov určitých škôl a ich predstaviteľov. Existuje tiež určitý rozdiel v tom, ako prístupujú k Weberovmu dielu právní vedci²⁹ a ako k nemu prístupujú sociológovia, pričom nie je bez dôležitosti, akej sú paradigmalnej a metodologickej orientácie.

Už na začiatku 20. storočia Weberov sociologický prístup k právnym otázkam našiel odozvu medzi právnikmi³⁰ na európskom kontinente aj v USA.

²⁶ Nie je bez zaujímavosti, že keď bola na území Slovenska po skončení 2. svetovej vojny zriadená prvá katedra právnej sociológie, za jej profesora bol menovaný právnik Ivan Děrer, ktorý sa dlhodobo venoval kodifikačným prácam a bol v medzivojnovom období tiež ministrom pre unifikáciu českého a slovenského práva.

²⁷ Právna veda si aj v súčasnosti kladie otázku, čo je právo? Táto otázka nie je jednoznačne a uspokojivo vyriešená ani dnes, hoci vo vzťahu k interpretácii práva napr. v praxi ústavných súdov nadobúda kvalitatívne odlišný charakter.

²⁸ Tento aspekt, a síce vzťah medzi sociológiou práva a právnou vedou, je otázkou, ktorá je zaujímavá sama osebe. Pozri Přibáň (2001), Banakar a Travers (2002), Reiser (2004), Machalová (2004).

²⁹ Max Weber nemá jednoznačné postavenie v dejinách právneho myslenia. Konštatujú to viacerí zahraniční autori, ktorí sa pohybujú v prostredí právnických fákúlt, ako sú napr. Jens Petersen (2008) či Chantall Thomas (2008). Taktiež zmienka, ktorú venujú Weberovi bežné učebnice teórie práva alebo sociológie práva, je stručná a zaraďuje jeho tvorbu nezriedka medzi dobovo populárne archíválie. Na druhej strane Weber občas dopláca na status „klasika“, niektoré práce, ktoré ho citujú, reprodukovujú myšlienkové stereotypy a nepresnosti prevzaté z komentátorskej literatúry, resp. od iných autorov. V niektorých prehľadoch európskej tradície právneho myslenia sa vôbec neberie do úvahy „sociologický smer v právnej vede.“ Medzi sudcami a právnymi filozofmi sa často môžeme stretnúť s pozoruhodnými prácami o Weberovej sociológii práva, o relevancii jeho prínosu pre právne myslenie v súčasnosti a aj analýzami vychádzajúcimi z jeho textov.

³⁰ Weber riešil čisto právny problém vzťahu medzi právnou normou a právnym rozhodovaním. T. Machalová zaraďuje Maxa Webera do tradície racionalistického právneho myslenia, ktoré sa odvíja od Immanuela Kanta a pokračuje Weberom, Kelsenom, Luhmannom a Habermasom až do súčasnosti. N. Luhman rozpracoval koncept „legitimität durch Verfahren“

Právna veda sa podobne ako sociológia emancipovala zo širšie chápaného sociálneho myslenia a ustalovala svoj predmet a pojmový aparát. S niektorými predstaviteľmi právnej vedy viedol Weber odborné diskusie. Známa je napr. jeho debata o definíciu práva s Eugenom Ehrlichom (1862 – 1922), ktorý sa v súčasnosti pokladá za otca, resp. iniciátora tzv. sociologického hnutia v právnej vede a tiež predstaviteľa teórie voľného práva. V USA sa za iniciátora sociologického hnutia v právnej vede pokladá Roscoe Pound (1870 – 1964), ktorý sa k dielu Maxa Webera otvorene hlásil. (Porovn. Příbáh 2001) Zdôrazňovanie empirických výskumov jednotlivých právnických profesií je náplňou školy sociologickej jurisprudencie, ktorej je Pound hlavným predstaviteľom. (Urbanová 1996)

Weber ako jeden z prvých rozpracoval sociologicky problém formálnej a materiálnej spravodlivosti. Tento problém dosiaľ rezonuje v súčasnom právnom myslení. Podobne takmer žiaden text o legitimitate sa dnes nezaobíde bez využitia Weberových argumentov. Argumentačne podložená potreba formálne racionálneho, užitočného práva na začiatku 20. storočia predstavovala impulz pre novú orientáciu v právnom myslení a jurisprudencii. Ako uvádza Machalová, „teoretická tematizácia legitimacy mala bezprostredný vplyv na konštituovanie právnej teórie ako svojbytnej disciplíny“. (Machalová 2004: 208)

Formalizmus a dogmatizmus, ktorý charakterizoval v danej dobe právnu vedu, Weber prekonal poukázaním na sociálnu determináciu práva. Čo je potrebné osobitne vyzdvihnúť na Weberovom diele v oblasti sociológie práva, je, že úvahy o dobrej vláde, podstate práva a pod., s ktorými pracovala „Rechtslehre“ a „Staatslehre“ na prelome storočí, dokázal identifikovať ako empiricky skúmateľné entity. To, že právne inštitúty a právne normy sú súčasťou sociálnej reality³¹, akceptovali predstavitelia právnej vedy až v druhej polovici 20. storočia.

Medzi nasledovníkmi Maxa Webera v priebehu 20. storočia až po súčasnosť môžeme nájsť mnoho známych mien. Bolo by možné uviesť rad príkladov recepcie Weberových téz zo sociologických aj právnických publikácií a časopisov, ktoré potvrdzujú životnosť jeho prístupu k právu³².

(legitimita procedúrou). J. Habermas formuloval vlastný koncept – diskurzívna legitimitačná procedúra koncipovaná na základe komunikatívnej teórie sociálneho konania. (Machalová 2004)

³¹ Táto téza je napr. základom tzv. „inštitucionalizmu“ – prístupu v právnej vede, ktorý formuloval rakúsky právnik českého pôvodu Ota Weinberger a v Anglicku Neil McCormick.

³² V sociológii práva na Webera nadviazali mnohé známe osobnosti. Zo slovenských predstaviteľov je nevyhnutné spomenúť aspoň právneho filozofa a bývalého poslanca a ústavného sudcu Eduarda Bárányho. Jeho monografia *Moc a právo* (1997) sa zameriava na problematiku spoločenských predpokladov právneho štátu tvárou v tvár hrozbe organizovanému medzinárodnému zločinu a z veľkej časti vychádza z Weberovej analýzy sociálnej moci. Nášmu akademickému prostrediu sú blízke i práce českých autorov, kde je výkladová schéma problematiky sociológie práva (kriticky) inšpirovaná M. Weberom, ako je najmä J. Příbáh (2001), V. Řeháková (2003), P. Maršálek (2008).

Záver

Cieľom príspevku bolo priblížiť problematiku sociológie práva v tvorbe Maxa Webera. Jeho záujem o právo bol oveľa hlbší než vysvetlenie úlohy práva v genéze kapitalizmu. Rozpracovaním sociológie práva Weber prispel k riešeniu esenciálnych otázok sociológie aj právnej vedy. Weberovo poňatie sociológie práva zostáva užitočným gnozeologickým aj metodologickým východiskom. Komplementárne sa zaoberal právom ako sociálnym fenoménom na makro- aj na mikroúrovni spoločnosti. Sociológia práva ako aplikovaná disciplína má širšie možnosti využitia, než sa všeobecne predpokladá. Je škoda, ak sa výskumy obmedzujú iba na vzťah práva a politiky, práva a hospodárstva. Sociologická interpretácia právnych javov by sa nemala ani obmedzovať iba na „data gathering“ a „data mining“, a to napriek tomu, že kvantitatívne kritériá podporované grantovými agentúrami (získavanie nových, najmä štatisticky spracovateľných dát o sociálnej skutočnosti, pluralita spolupracujúcich inštitúcií, kvantita výstupov a pod.) – možno na úkor interpretácie už existujúcich dát a poznatkov sú v našich časoch etalónom evaluácie kvality bádateľov a výskumných projektov. Sociálne vedy bývajú obviňované zo stagnácie a z krízy. Weberova sociológia vrátane sociológie práva je inšpirujúca komplementaritou epistemologických prístupov. Ako poukázala H. Kubátová, Weberova metodológia sa snaží ukázať, že „vysvetlenie sociálneho konania, ktoré neobsahuje porozumenie zmyslu sociálneho konania, zostane bezobsažné, teda nezrozumiteľné“. (Kubátová, 2012: 176) Právne významné konanie ľudí, konštrukcia zodpovednostných vzťahov v súčasnosti (právna zodpovednosť, napr. v medicínskom práve) sú toho dobrým príkladom.

Vzájomný vzťah medzi právom a spoločnosťou Weber pozdvihol do zorného poľa vedeckého skúmania. Vyžaduje si sledovanie vývoja legislatívy a tiež aplikačnej činnosti príslušných orgánov na jednej strane, na druhej strane spoločenské vplyvy a tiež reakcie na tieto prvky zo sféry práva³³. Právne vzťahy sú formalizovanými sociálnymi vzťahmi. Weber veľmi správne postrehol, aký význam má sociálny status a charakter interpersonálnych vzťahov medzi osobami, z ktorých právo „robí“ subjekty konkrétneho právneho vzťahu. Weberove analýzy a interpretácie sociálnych javov majú vždy oporu v empirickej zložke, pri štúdiu právnych vzťahov sú to aj právne dokumenty a historické pramene (primárne aj sekundárne). Analytické kategórie, ktoré Weber vypracoval, sa používajú i v súčasnosti v sociologickom skúmaní právnych javov. Podobne témy, ktorými sa zaoberal môžeme pokladať za

³³ Aplikácia Weberovej optiky na vzťah práva a medicíny nás priviedla ku konceptu „juridizácie medicíny“: čoraz viac činností, ktoré súvisia so zdravotnými výkonmi, je regulovaných právom. Bližšie o tom Capíková – Heřmanová – Kostičová, (2011); Capíková (2012); Capíková – Čerňanová (2012). Spoločenské efekty juridizácie medicíny nie sú ešte dostatočne preskúmané. V odbornej medicínskej literatúre sa pozornosť zameriava najmä na nezamýšľané, negatívne dôsledky nadmernej produkcie právnych povinností na pracovníkov v zdravotníctve.

problémové polia, ktoré sú aktuálne dodnes. Právo nepokladal za všemocné, bol si vedomý toho, že patrí do spektra sociálnych noriem. Vedecky podložil, že právo a právne inštitúcie nie sú uložené zvonka, ale že majú pôvod v sociálnom svete, že ľudia právo formujú a reagujú na neho ako spoločenský fenomén, sociálny objekt *sui generis*.

Silvia Capíková titul magistra práv získala na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Titul magistra sociológie a philosophiae doctor (PhD.) v odbore teória a metodológia sociológie získala na Katedre sociológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Za diplomovú prácu v odbore sociológia jej bola udelená Cena Antona Štefánka (2000). Na pôde SSS pri SAV zorganizovala dva interdisciplinárne semináre Sociológia práva dnes: témy a osobnosti (2003) a Právne vedomie ako právny a sociálny fenomén (2004). V súčasnosti pôsobí ako odborná asistentka na ÚSLE LF UK v Bratislave, výskumne sa zameriava na problematiku medicínskeho práva v pregraduálnom i postgraduálnom štúdiu.

LITERATÚRA

- BANAKAR, R. – TRAVERS, M., 2002: Conclusion: Law and Sociology. In: An Introduction to Law and Social Theory. 1st ed. Oxford-Portland Oregon: Hart Publishing.
- BÁRÁNY, E., 1997: Moc a právo. Bratislava: VEDA.
- BERMAN, H. J., 1995: Prawo i rewolucja. Kształtowanie się zachodniej tradycji prawnej. (orig. Law and Revolution. The Formation of the Western Legal Tradition. Harvard 1983) Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN.
- BLAHO, P., 2007: Rímske právo a jeho vyústenie v súčasnom súkromnom práve. In: Tradície a inovácie v občanském práve. Brno: Masarykova univerzita, s. 9-18.
- BRÖSTL, A., 1999: Dejiny politického a právneho myslenia. 1. vyd., Bratislava: IURA EDITION.
- CAPÍKOVÁ, S. – HEŘMANOVÁ, D. – KOSTIČOVÁ, M., 2011: Kvalita právneho prostredia a kvalita zdravia. In: Sociológia zdravia a choroby – nové poznatky a trendy. Bratislava: Sekcia sociológie zdravotníctva Slovenskej sociologickej spoločnosti pri SAV a Katedra sociológie Vysokkej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, s. 97-107.
- CAPÍKOVÁ, S. – ČERŇANOVÁ, A., 2012: Z histórie práv pacientov s mentálnym postihnutím. In: Fragmenty z dejín medicíny, farmácie a veterinárnej medicíny. Bratislava: Kancelária WHO na Slovensku, s. 48-51
- CAPÍKOVÁ, S., 2012: Právne súvislosti zdravotnej starostlivosti o pacienta s postihnutím sluchu. In: P. Beňo, D. Tarcsiová, S. Capíková: Komunikácia so sluchovo postihnutými v zdravotníctve a sociálnej práci. 1. vyd., Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis a VEDA, s. 9-62.
- COUTU, M., 2009: Max Weber on the Labour Contract: Between Realism and Formal Legal Thought. In: Journal of Law and Society, December 2009, Vol. 36, Issue 4, pp. 558-578.

- DEFLEM, M., 1998: The Boundaries of Abortion Law: Systems Theory from Parsons to Luhmann and Habermas. *Social Forces*. Vol. 76, No. 3, pp. 775-818.
- DEFLEM, M., 2008: *Sociology of Law*. Cambridge UP.
- FRERICHS, S., 2012: Studying Law, Economy, and Society: A Short History of Socio-Legal Thinking (March 15, 2012). Helsinki Legal Studies Research Paper No. 19. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2022891> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2022891> <dátum prístupu 15.5.2012>
- HAVELKA, M., 1998: Max Weber a počátky sociologie náboženství, Úvodní studie, in: *Max Weber: Sociologie náboženství*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, s. 13-115.
- HAVELKA, M., 1998: *Max Weber – metodologie, sociologie a politika*. 1. vyd. Praha: OYKOMENH 2009.
- KELLER, J., 2007: *Dějiny klasické sociologie*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství.
- KENNEDY, D.: 2004: The Disenchantment of Logically Formal Legal Rationality or Max Weber's Sociology in the Genealogy of the Contemporary Mode of Western Legal Thought. Working Papers 148. Berkeley Electronic Press 2004. <online> <http://law.bepress.com/expresso/eps/148> <dátum prístupu 15.5.2012>
- KRONMAN, A. T., 1983: *Max Weber*. Stanford UP.
- KUBÁTOVÁ, H., 2012: Ideální typy v díle Maxe Webera. *Sociológia*. Vol. 44 No. 2, s. 159-178.
- LOUŽEK, M., 2005: *Max Weber: život a dílo. Weberovské interpretace*. 1. vyd., Praha: Karolinum.
- MACHALOVÁ, T., 2004: *Tradice a perspektivy racionalistického právního myšlení*. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita.
- MARŠÁLEK, P., 2008: *Právo a společnost*. 1. vyd. Praha: Auditorium.
- MINICHOVÁ, M., 2011: The Benedictine,s Influence on the Modern Sociotemporal Order. s.169-178 In: *Rodzina wobec wyzwan wspolczesnosci*. Tom 2. 1. vyd. Krosno: Krosnienska Oficyna Wydawnicza.
- MINKKINEN, P., 2010: The Legal Academic of Max Weber,s Tragic Modernity. In: *Legal Studies* 19 (2) s. 165-182.
- NOVOSÁD, F., 1997: *Osud a voľba*. IRIS Bratislava.
- OTTOVÁ, E. – VACULÍKOVÁ, N., 2003: *Úvod do právnického štúdia*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského.
- PETERSEN, J., 2008: *Max Webers Rechtssoziologie und die Juristische Methodenlehre*. Walter De Gruyter.
- PŘIBÁŇ, J., 2001: *Sociologie práva*. 2.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství.
- REISER, T., 2004: *Sociology of Law in Germany*. *German Law Journal*. Vol. 11, pp. 391-398.
- ŘEHÁKOVÁ, V., 2003: *Sociologie práva*. 2. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská.
- SKAPSKA, G., 1991: *Prawo a dynamika społecznych przemian*. 1.vyd. Kraków: Uniwersytet Jagiellonski.
- SKAPSKA, G., 2002: *Buddenbrookowie czy piraci? Polscy przedsiębiorcy okresu głębokich przemian*. 1. vyd. Krakow: UNIVERSITAS.

- THOMAS, C., 2008: Re-Reading Weber in Law and Development: A Critical Intellectual History of 'Good Governance' Reform. December 9, 2008. Cornell Legal Studies Research Paper No. 08-034 <online>
<http://ssrn.com/abstract=1313718> <dátum prístupu 15.5.2012>
- TURNER, S. P. – FACTOR, R. A., 1994: Max Weber. The Lawyer as Social Thinker. London and New York: Routledge.
- URBANOVÁ, M., 1996: Hlavní představitelé sociologie práva. In: Večeřa, M., Urbanová, M.: Základy sociologie práva. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita.
- URBANOVÁ, M., 1998: Sociální kontrola a právo. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita.
- WEBER, M., 2009: Protestantská etika a duch kapitalismu. In: Havelka, M.: Weber – metodologie, sociologie a politika. 1. vyd. Praha: OYKOMENH. s. 182-242.
- WEBER, M., 1999: Základné sociologické pojmy. Bratislava: SOFA.
- WEBER, M., 1990: Politika ako povolanie. Bratislava, Spektrum.
- WEBER, M., 1980: Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriß der verstehenden Soziologie. Besorgt von Johannes Winckelmann. Studienausgabe, Tübingen. <online>
<http://www.zeno.org> <dátum prístupu 15.5.2012>
- WEBER, M., 1892: Die Verhältnisse der Landarbeiter im ostelbischen Deutschland. Band 3. Leipzig: Duncker und Humblot.
- WEBER, M., 1962: Die Römische Agrargeschichte in ihrer Bedeutung für das Staats- und Privatrecht. Stuttgart: F. Enke, 1891. (Reprint Amsterdam 1962). <online>
<http://www.zeno.org> <dátum prístupu 15.5.2012>
- WEBER, M., 1988: Zur Geschichte der Handelsgesellschaften in Mittelalter. In: Max Weber: Gesammelte Aufsätze zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte. Hrsg. von Marianne Weber. Tübingen: J. C. Mohr, 1924. (Reprint Tübingen 1988). <online>
<http://www.zeno.org> <dátum prístupu 15.5.2012>
- WEBER, M. – KAELBER, L., 2003: The History of Commercial Partnerships in the Middle Ages: The First Complete English Edition of Weber's Prelude to the Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism and Economy and Society. Rowman and Littlefield.
- Portál „Deutsche Volltext Bibliothek“: www.zeno.org, heslo Max Weber:
<http://www.zeno.org/Soziologie/M/Weber,+Max>